

Tussen pastorale zorg en gevangenisregels door Marian Boersen-Rigter MA

Voor het afstudeeronderzoek teneinde de mastertitel *Christianity and Society* te kunnen behalen, heb ik een onderwerp gezocht in het werkveld, waarin ik zelf werkzaam ben, namelijk het justitiepastoraat.

Inleiding

Justitiepastores werken in gevangenissen. Hier zijn mensen ingesloten, afgesloten van de buitenwereld. Zij hebben niet de mogelijkheid om mee te doen aan activiteiten 'buiten', zoals het bezoeken van een kerkdienst. Volgens de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens alsook de Nederlandse grondwet, artikel 6, hebben zij wel het recht om hun geloof actief te beleven en te belijden. Om die reden zijn er in de inrichtingen justitiepastores werkzaam. Zij verzorgen kerkdiensten en verlenen pastorale bijstand. Zij zijn in dienst van de overheid. Op deze manier voldoet de overheid aan haar zorgplicht. Om hun werk te kunnen doen hebben de Rooms-katholieke pastores de zending van de bisschop nodig.

Het onderzoek

Die combinatie – in dienst van de overheid en gezonden door de bisschop - kan voor spanning zorgen. Als gevolg van gevangenisregels is het soms niet mogelijk de gewenste pastorale zorg te verlenen. Dit was de aanleiding voor mijn onderzoek: hoe gaan pastores met deze spanning om?

Voor het onderzoek heb ik twee cases gebruikt die ik zelf in het werk tegenkwam en die de genoemde spanning oproepen. Deze cases heb ik voorgelegd aan vijf collegae van het justitiepastoraat. In het gesprek heb ik de focus gelegd op wat zij zouden gaan doen als zij de pastor waren van deze casus.

Resultaten

Uit de analyse blijkt dat voor alle pastores het welbevinden van de gedetineerde het belangrijkste is. Zij willen hem of haar bijstaan. Want zo kan men zijn eigen waardigheid overeind houden. Hij of zij mag er zijn als mens. Bepalend voor de manier van werken van de pastor is het eigen karakter, de eigen ervaringen en het eigen gevoelsleven van de pastorant.

Opvallende zaken waren:

- Pastores hebben een gezonde dosis achterdocht. Zij zullen onderzoeken of het verhaal van de gedetineerde klopt en zij niet gebruikt worden om dingen geregeld te krijgen.
- Pastores vertonen een grote mate van gelatenheid. Soms lukt het gewoon niet om te bereiken wat je vanuit menselijk oogpunt zou willen bereiken. Hun ervaring leert hen het te nemen zoals het gaat. Het is geen onverschilligheid maar neigt naar machteloosheid. Hier worden gevangenisregels een belemmering.
- Met de casus in de hand zullen pastores naar de directie gaan teneinde
 - invloed uit te oefenen op het beleid
 - te benadrukken dat de menswaardigheid gerespecteerd moet worden
 - en omdat zij vinden dat dit onderdeel is van hun werk, namelijk opkomen voor het welzijn van de gedetineerde mens. Dit is een prikkel om in hun werk andere accenten te leggen dan alleen pastorale zorg.
- De werkzaamheden van de pastor kunnen 'helend' zijn. Dit is een opstap naar herstelgericht werken, een methode om dader en slachtoffer met elkaar in contact te brengen. Dit is helend voor het slachtoffer maar ook voor de dader. Doordat hij of zij geconfronteerd wordt met de aangerichte schade, kan hij of zij tot nieuwe inzichten komen. Pastores kunnen hierin bemiddelen.
- In een bijeenkomst van moreel beraad, waaraan alle disciplines in de inrichting mee kunnen doen, kan over de cases worden gereflecteerd. Pastores kunnen, vanuit hun achtergrond, voeding geven aan de morele discussie.

Conclusie

Pastores zijn in dienst van de overheid en hebben – indien zij Rooms-katholiek zijn – de zending van de bisschop. Zij werken in de inrichting en kennen de situatie van binnenuit. Hierdoor kunnen zij opkomen voor de gedetineerde mens en in de inrichting steeds weer wijzen op de menswaardigheid van deze gedetineerde mens. Met als doelstelling pastorale zorg te verlenen, op te komen voor een menswaardige behandeling van gedetineerden, gedetineerden te helpen emoties te verwerken en te kanaliseren, te voorkomen dat een nieuw trauma ontstaat. Die spanning hoort bij het werk. Het wordt voor enkele pastores een uitdaging om accenten te leggen als herstelgericht werken en moreel beraad.

Ligt hier een verschil met het werk in het parochiepastoraat? Kunnen parochiepastores leren van justitiepastores, bijvoorbeeld omtrent pastorale zorg, moreel beraad en herstelgericht werken? Dit zou een onderwerp kunnen zijn voor vervolgonderzoek.

Competent door de Schriften door Zr. Miriam Venner, f.s.o MA

September 2014, ondertussen reeds vier jaar geleden, begon ik een tweejarige theologiestudie en de Universitaire Lerarenopleiding Godsdienst/Levensbeschouwing aan de faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg. Vier boeiende jaren die van de ene kant leidden langs theologische vakken, de talen van de Bijbel, de actuele situaties van kerk en wereld en van de andere kant tot een bredere horizon, zelfkennis en de kennismaking met de onderwijswereld en de mogelijkheden in het onderwijs anno 2018. Kortom, kostbare jaren die dankzij de financiële ondersteuning van de L.J. Maria-Stichting mogelijk zijn gemaakt!

Deze studie heeft een grote betekenis voor mij, waar meerdere aspecten aan verbonden zijn. Allereerst het vertrouwen dat mij gegeven wordt vanuit mijn gemeenschap, de Geestelijke Familie Het Werk, om hier aan te beginnen. Om tijd te investeren, ruimte te creëren en me persoonlijk te ontwikkelen. Daarnaast is de verworven kennis een grote rijkdom. Als vrouw en religieuze in de Kerk van vandaag komen mensen makkelijk naar je toe met velerlei vragen. Deze vragen zijn van persoonlijke, maar ook van theologische aard. Het laat zien dat er in onze tijd een grote nood is aan plaatsen en personen, die antwoorden kunnen en durven geven. Het is opvallend dat de zoektocht naar het ware en het schone hier nauw mee verbonden is. Teneinde vanuit deze hoek in de onderwijswereld te kunnen antwoorden op en te beantwoorden aan de tekenen van onze tijd, zijn enkele principes van belang.

In de master-thesis *Competent door Schriften*, die ik onder begeleiding van prof. dr. Monique van Dijk-Groeneboer geschreven heb, ontwerp ik een didactisch model voor het vak Godsdienst/Levensbeschouwing. Dit model, het kompasmodel, brengt drie belangrijke principes aan, die kunnen bijdragen aan de religieuze ontwikkeling van jongeren en hun zoektocht naar het ware en schone. Het eerste principe is de erkenning dat een bepaalde tekst of *Schrift* voor de ander een metafysische waarheid kan zijn. Het doel van dit principe is de opvoeding van het respect voor elkaars meningen en waarden. Het tweede principe is de noodzakelijkheid van taal. De doelen van dit principe zijn de kennismaking met de letterlijke taal: de kennismaking met de taal van de traditie en het *taal geven* aan de eigen beleving van de *Schrift*, die het uitgangspunt vormt. Het derde principe is dat vriendschap boven consensus staat. Het wil een ruimte scheppen binnen het klaslokaal waar verschillende meningen gewoon mogen zijn. Of waar meningen ontdekt of opnieuw geformuleerd kunnen worden. Er hoeft niet per se een consensus te komen, er is gewoon ruimte om te zoeken naar het ware en het schone aan de hand van verschillende *Schriften*.

U zult wellicht mét mij denken, ja dat is allemaal heel mooi, maar de werkelijkheid van een middelbare school en een klaslokaal zien er toch anders uit! Ja, u hebt gelijk. Het is niet eenvoudig om deze principes te ‘verkopen’ aan jongeren tussen de 14 en 18 jaar. Tijdens de stage in het afgelopen jaar kwamen deze moeilijkheden met grote regelmaat aan het licht. En toch durf ik hiervan te dromen, te geloven en te hopen dat het wél mogelijk is. Het vak Godsdienst/Levensbeschouwing staat op dit moment aan de marge van het curriculum. Kijkend naar de toekomst heeft men meer oog voor burgerschapsvorming dan voor religie of spiritualiteit. Want de kerken zijn toch leeg? Men heeft toch geen oog meer voor God of elkaar? Juist deze leemte en dit ‘niet weten’ is een uitgelezen kans om als docent Godsdienst/Levensbeschouwing antwoorden te kunnen geven, mogelijkheden te laten zien en in te spelen op de leegte en de armoede die vele jongeren in stilte ervaren.

In de nabije toekomst hoop ik een baan te vinden aan een middelbare school in de buurt, om deze droom realiteit te laten worden. Daarnaast zou ik het heel interessant vinden om mijn prille gedachten rond het *Kompasmodel* verder uit te werken in het schrijven van een dissertatie. De vele ideeën hieromtrent mag ik altijd putten uit het dagelijkse gebed, het ritme van het godgewijde leven en de kracht van het leven met God en de grote gemeenschap van de kerk.

Bestuursleden: drs. C.C.G.M. 't Mannetje, voorzitter
mevrouw M.E. Oudenes MA, secretaris
mevrouw Ch.A.M. van den Heuvel-van Maarseveen, penningmeester
drs. P.H. Dieben
mevrouw prof. dr. M.C.H. van Dijk-Groeneboer
mevrouw drs. M. Feuth
zuster drs. Baptiste Tuin O.P.

Secretariaat: Preludeweg 336, 2402 HM Alphen aan den Rijn **Telefoon:** 0172 – 421704 **Email:** m.e.oudenes@casema.nl
Website: www.ljmariastichting.nl Bankrekening: NL28 INGB 0000 5756 96